

En etterlengtet klem – men kun fredager...

Sigurd Bentsen

Jeg hadde noen få timer med Bjarne det andre året han gikk i videregående skole, i en klasse for funksjonshemmede elever. Han var rammet av cerebral parese, hadde store lammelser, også i kjevepartiet, slik at det var vanskelig å forstå hva han sa. Mange ga opp å forstå hans utydelige tale, og han kunne ofte bli sittende for seg selv, tilsynelatende lyttende til de andre, medelever, lærere og lærerassistenter. På grunn av cerebral parese kunne han heller ikke gå, men satt i rullestol hele dagen. Å sitte i rullestol, og samtidig ha dårlig evne til å gjøre seg forstått, førte til at han havnet litt på siden i ulike skolesituasjoner, selv om de andre elevene også var funksjonshemmede, bare på mindre synlige måter.

Rolltalk

Selv om Bjarne var mindre aktiv enn de andre fire han gikk i klasse med, la jeg merke til at han hadde bedre allmennkunnskaper enn dem. Han var orientert i nyhetsbildet, kjente navn på statsminister og statsråder. Jeg ble tidlig interessert i hans kommunikasjons hjelpemiddel, en computer med talefunksjon festet til rullestolen, en *rolltalk*. Her hadde han lagret sanger av Ole Ivars og andre artister, fortellinger om seg selv og klassen, quizoppgaver og vitser egnet for ulike sosiale formål. Det var bare en hake ved oppsettet. Det var tilpasset ungdomsskolen han hadde forlatt. Timeplan og bilder av medelever var gjennom et helt år ikke oppdatert for hans aktuelle skolehverdag.

Siden jeg tidligere hadde jobbet med lignende utstyr, så jeg straks at det var behov for oppdateringer, og tenkte jeg kunne bidra. Men kollegene var lite begeistret for ideen. En liste med forslag til forbedringer fikk lunken mottagelse. Det var ingen selvfølge at hjelpemiddelet han hadde med fra annen skole, skulle benyttes i undervisning på denne skolen. En uttalt grunn for ikke å ha fokus på hjelpemiddelet var at eleven med økt bruk kunne risikere å bli avhengig av det. Det kunne selvfølgelig være grunner for også å se hvordan eleven klarte seg uten hjelpemiddelet, at han med kroppsspråk kanskje kunne bli flinkere til å gjøre seg forstått, selv med dårlig munnmotorikk. Men

hovedinntrykket var at ekstraarbeid med å sette seg inn i rolltalkens funksjoner, i tillegg ekstraarbeidet det medførte å oppdatere den, var man ikke klar for.

Jeg valgte til slutt å foreta oppdateringer uten å involvere så mange andre enn foreldrene. Heldigvis hadde jeg støtte og gode faglige drøftelser med hjelpemiddelsentral og leverandør av utstyret.

En ny rolle

Gjennom et par norsktimer i uken fikk jeg anledning til å være alene med Bjarne, bli kjent med ham gjennom norskoppgaver, men like mye gjennom å bistå i utforming av datasider, med ord, lyder, innhold som var aktuelt å benytte i ulike skolesituasjoner gjennom uken. Men det gikk tregt å få annet undervisningspersonale med på å integrere rolltalkaktiviteter i undervisningen. Dette skyldtes også at noen lærere ble svært flinke til å tolke hans utydelige tale i gjentakende hverdags situasjoner, og de mente han kunne klare seg godt uten hjelpemiddelet.

I timene med norsk og rolltalk merket jeg at jeg etter hvert ble like opptatt av elevsituasjonen som det faglige på timeplanen. Hvordan hadde han det egentlig på skolen? Var organiseringen godt nok tilpasset både læring og sosiale behov? Avdelingen for funksjonshemmede besto av ca. 20 elever, og like mange lærere og assistenter fordelt på fire klasser. Inntrykket var at Bjarne hadde god oversikt, at han visste godt hvem som kunne hjelpe ham på for ham gode og mindre gode måter.

Som enetimelærer med bakgrunn i musikkterapi og talemaskinen rolltalk ble jeg opptatt av hva Bjarne var engasjert i, hvilke uttrykksbehov han hadde, hvordan jeg kunne bidra til at han var mest mulig aktiv. Etter hvert fikk enetimene en struktur der vi a) forberedte stoff til fellestimer med de andre elevene i liten eller stor gruppe, b) organiserte mapper og sider på rolltalken, c) svarte på og skrev nye eposter, og d) skrev tekster for ulike formål.

Til musikktimene ble det skrevet en del tekster, som alle sang med i, eller som ble fremført av en sanger. På grunn av cerebral paresen var det vanskelig for Bjarne å synge og spille med de andre. Men han fikk en viktig funksjon med å telle opp. Vi la inn filer med syntetisk stemme i rolltalken, hvor klikking i ulike felter på skjermen startet opptelling i to-, tre- eller firetakt, i raske og langsomme rytmer. På den måten

ble Bjarne «uunnværlig» i starten av viktige aktiviteter i musikkrommet. Ingen andre kunne telle opp slik, det var bare han som hadde utstyr for det.

I samfunnsfag og norsk fant vi tekster på nettet som ble fordelt i ulike mapper på rolltalk. Vi klippet ut noen gode setninger vi kunne få lest opp med syntetisk tale i klassen. Vi organiserte også musikksider, slik at han kunne spille av musikk for seg selv og andre i friminuttene. På den måten kunne andre også få litt glede av rolltalken.

I epostarbeidet hjalp jeg ham ofte med å få skrevet, det kunne være tekniske spørsmål til leverandør av hjelpemiddelet, eller hilsener til ulike kontaktpersoner. Han hadde en skannefunksjon på skjermtastaturet, som fungerte slik at han måtte gå gjennom hele alfabetet for å velge en bokstav. Selv om programmet også foreslo ferdige ord utfra ett bokstavtrykk, gikk det seint å få skrevet alt selv. Jeg skrev som regel siste del av meldingene for ham, for å spare tid. Men Bjarne bestemte stort sett selv innholdet.

Epostskrivningen var en innfallsvinkel til å lære om viktige personer i hans nettverk, noe familie, og ganske mange helsearbeidere som hadde hjulpet ham ved avlastnings-tilbud og ulike ferie/fritidstilbud. Med begrenset mulighet for å treffes i naturlige omgivelser var epost og SMS nyttige hjelpemidler for å vedlikeholde en viss kontakt.

Sangskrivning

En annen innfallsvinkel til det sosiale nettverket fikk jeg gjennom arbeid med sanger og tekster. Gitaren var alltid med i enetimene med Eskil, vi sang Prøysens sanger om året, og andre populære sanger. En dag spurte han om vi ikke kunne lage en sang til en av hans damebekjentskaper. Dette var begynnelsen på en rekke dedikasjoner preget av varme hilsener, også litt pubertet, forelskelse, drømmer og lengsler.

Etter hvert ble det skrevet andre tekster, meningsytringer om små og store hendelser i skolehverdagen, eller dramatiske fantasihistorier. Her er et lite utvalg av sangene. Den første til en praksisstudent.

Bakgrunn: Avdelingen hadde hvert år besøk av praksisstudenter fra bachelorstudiet i spesialpedagogikk. Det var berikende både for studentene og elevene. Studentene var interesserte i å lære om elevenes skoledag og om deres utfordringer og aktiviteter. Elevene på sin side syntes det var hyggelig med besøk av noen som brydde seg om

dem, fulgte dem gjennom skoledagen og som tok seg tid til en prat. For Bjarne var det ekstra hyggelig med studenten Kristina, som ga ham og de andre et ekstra minne, da hun og de to andre studentene siste dag hadde med kake til elevene.

Bjarnes bidrag til avskjeden var en selvlaget sang. Da vi hadde bursdagsfeiringer, eller andre påskudd for å kose oss med et kakestykke senere den våren, ble kakefestsangen brukt som allsang. Og jeg husker Bjarne var i kjempehumør hver gang vi sang den, hans sang. Han synger selv med i bakgrunnen på lydsporet.

Kakefestsangen

Det var torsdag med kake og fest. Hun het Kristina og hadde vært vår gjest.

Etter to uker måtte hun dra. Hennes praksis tok slutt neste dag.

Det var en time med data og musikk – vi var sammen Håkon, Linda og meg.

Så kom Kristina med sanger og spill. Det var en time jeg ikke glemme vil.

Men studenter kommer og går, det skjer det samme hver eneste vår.

Det var to uker i mars med Kristina. Da hadde jeg det veldig bra.

Det er noe jeg husker aller best, nesten som en storartet fest.

Tenk da timen var over, jeg skulle ut, fikk jeg klem av Kristina til slutt.

Lydsporet til *Kakefestsangen* er å finne på Soundcloud:

<https://soundcloud.com/nmh-oslo/sets/naess-og-ruud-musikkterapi-i-praksis>

Utarbeidelsen fulgte stort sett samme skjema som de andre sangene. Det begynte med at Bjarne noen dager i forveien sa han hadde en ny sang. Han fortalte i korte setninger hva han ville ha med i sangen. Jeg skrev ned, strøk noen ord, la til nye, hjalp ham å få sagt det han hadde på hjertet. «Kvalitetskontrollen» besto i at Bjarne godkjente verselinjene. Ofte kunne jeg la meg friste til å legge inn egne ord og linjer som jeg syntes passet til historien, som jeg trodde gjorde den litt bedre. Det fungerte bra noen ganger, men ofte ble disse verselinjene strøket, fordi de ikke stemte med Bjarnes ide. Det endelige resultat måtte være en tekst som uttrykte det han ville si.

Melodien til sangene våre var gjerne valgt ut av Bjarne. Men noen ganger hadde vi ingen melodi, og vi lagde en melodi vi syntes passet. Til tema klemming hadde Bjarne forslag til melodi før teksten var påbegynt. Slik husker jeg det i hvert fall. Men jeg

husker bedre at det den våren var stor irritasjon i personalgruppen over at enkelte elever, enten de var kjærester eller ikke, gikk for langt i å vise at de likte hverandre. Det var også de som mente litt uskyldig klemming måtte være tillatt.

Det som gjorde sterkest inntrykk på Bjarne var at det lærerstyrte elevrådet en dag besluttet at klemmingen måtte begrenses mye. Etterlengtede klemmer som gjorde skoledagen hyggelig var plutselig forbudt, og det ble innført regler som tillot klemming kun på fredager. Vi lagde fire sanger om klemming. Her er teksten til nummer to.

Sangen om klemming (Melodi: Den første løvetann)

En gang så var det fritt, vi kunne spørre om en klem.
Og alle og en hver som ville klemme fikk en klem.
Men det var før og ikke nå, det er jeg lei meg for.
At det som var så koselig er strengt forbudt i år.

Det hender at jeg får så lyst, å spørre om en klem.
Hvis jeg har vært litt grei og ønsker kos før jeg går hjem.
Da ser jeg på det blide fjes og ordet mitt er klart.
At jeg skal spørre om en klem, det er helt åpenbart.

Men det er ikke bare lett å si det der jeg vil.
For noen har bestemt at vi skal slutte og ti' still'.
På møtet var det noen som fikk nok av klem og kos.
Bestemte at en vennlighet kan gis med ord og ros.

Men klemmepolitiet ville også vise vei.
En dag i uken kan gå an, ja fredagen er grei.
Da får vi lov å klemme, det vi ikke fikk gjort før.
Men klemmedamen min har fri på fredag, åh jeg dør.

Det var morsomt å arbeide med Bjarne, også fordi han hadde en befriende selvironi. Kanskje bidro sangskrivningen til at han kunne se sin situasjon litt mer utenfra, og kanskje skifte perspektiv.

En type tekster handlet om kvinner han hadde møtt. Til tross for liten bevegelsesfrihet og hjelpebehov, hadde han en fordel, han ble kjent med mange «flotte damer» i hjelpeapparatet. Kristina traff han under et ferieopphold.

Kristinas sang

Du er pen det synes nå jeg
og jeg håper du holder på meg
I badebassenget der vi ses
med to fine blide fjes
Nå er sommeren kommet her, og vi kan endelig luften våre tær,
eller reise ut i en båt, med tube bak så flott
Du er Kristina den peneste jeg vet, og jeg har lengtet så mye etter deg.
Snart så møtes vi igjen, du er best på denne jord.

En kan se tilbake på smil og god stemning som preget skoletimen etter hvert som teksten tok form. Det var spennende å få dikte med, bidra til at en god følelse fikk et uttrykk, en sang om hengivenhet, eller var det kjærlighet?

Man kan selvfølgelig innvende at så mye oppmerksomhet av det uoppnåelige kanskje er en usunn tankeflukt. Jeg husker en elev i en annen klasse, han hadde Downs syndrom, var flink til å bevege seg med mikrofon og lage show når han sang. Men den positive responsen han fikk med sangen sin gjorde at han ble besatt av å delta i Idol. Vi måtte forklare ham om og om igjen at han ikke hadde noe i den konkurransen å gjøre. Bjarnes tilnærming til Idol hadde et tilsynelatende mer håndterbart fokus. Han var betatt av en dommer. Det var året Bertine Zetlitz satt i dommerpanelet, og han måtte lage sang om henne.

Bjarnes idolsang (Melodi: Kanskje kommer kongen)

Kanskje skal jeg komme til Idol en vakker dag.
Jeg vil ikke stå på scenen, heller delta i dommerlag.

For Gunnar og Hans Erik de gjør en kjempejobb,
men dommerine Bertine er aller best for meg.

Har en drøm om å bli med deg, og dra på sjøen med båt.
Med *Hver gang vi møtes*-gjengen blir det sikkert en veldig bra låt.

Kanskje skal jeg komme til Idol en vakker dag.
Jeg vil ikke stå på scenen, heller delta i dommerlag.

På den ene siden uskyldig moro, en lek med ord og toner for å plassere drømmer og lengsler. På den andre siden er det lett å forstå motforestillinger noen kunne ha til at en elev fikk uttrykke sine følelser på den måten. I neste sang handler det om forelskelse i en lærer. Jeg kan ikke huske det ble kritisert at jeg gikk for langt i å bidra til at eleven fikk gjøre «tilnærmelser» på denne måten. Men jeg hadde godt samarbeid med vedkommende lærer, og fikk hennes tillatelse til å skrive tekst om henne. Hun var raus som stilte opp, slik at vi fikk sunget den ferdige sangen direkte til henne, det viktigste øyeblikket for eleven.

Bjarnes sang til en lærer (Melodi: Hun er forelska i lærer'n)

Synnøve du er så pen og nett,
Den beste læreren rett og slett,
Jeg liker godt å ha engelsktime med deg.

Når du gir meg en klem da får,
Jeg noe å huske til neste år,
Det er noe hyggelig jeg kan tenke på.

Du er den beste lærer'n, Åh åh åh,
Den beste lærer'n, Åh åh åh, Den beste lærer'n for meg i år.

Det er onsdag og spising er forbi,
er på C-klasserom med datavri,
Vi har samfunnsfag og supernytt.
Og så går vi på bibliotek, der er det mye fint å se,
Det beste er når Synnøve leser høyt for meg.

Du er den beste lærer'n, Åh åh åh,
Den beste lærer'n, Åh åh åh, Den beste lærer'n for meg i år.

Det kom flere lignende sanger, små dedikasjoner til en lærer, gode hjelpere, en gang til en jente i klassen. Foruten sangene var det populært å skrive korte dramatiske historier, omtalt som filmmanus. En historie handlet om et postran, en annen om mobbing. Jeg fikk aldri inntrykk av at Bjarne ble mobbet på skolen. Men han hadde klare forestillinger om hvordan mobbesituasjoner kunne oppstå, og det ble skrevet en historie om det. Vi fikk de andre elevene til å være med å dramatisere den i en musikktime.

Grand Finale

Jeg har tidligere beskrevet talemaskinen rolltalk, at den kunne ha flere funksjoner. Det må ha vært et av høydepunktene for Bjarne da han ved hjelp av rolltalken fikk en viktig rolle i en elevforestilling. Vi hadde en lokal variant av Melodi Grand Prix – presentasjon av kjente og mindre kjente vinnere gjennom mange år. Det var sommeravslutning med besøk av foreldre og andre. Elevene sang *La det svinge*, *Optimist*, *Voi voi* og noen mindre kjente norske grand prixmelodier. Bjarnes oppgave var å rope ut tittel på sangene, som det siste ord i konferansierens presentasjon. Hennes introduksjon til sangnumrene var skrevet og øvd inn sammen med Eskil, slik at han kunne trykke på knappen i det viktige sekund. De andre elevene gjorde en strålende innsats, men innimellom var det noen som, til tross for iherdig øving, sang delvis med ryggen til publikum, ikke klarte å holde mikrofonen rett, eller gjorde forskjellige små feil. Men Bjarnes annonsering av sangene var presis hver gang. Han fungerte som en ekstra konferansier med en litt mørkere stemme, ved siden av en ung og pen kvinnelig lærer.

Avslutning

Det viktigste i arbeidet med musikk- og rolltalkaktiviteter var å gi Bjarne en deltakelsesmulighet. Han fikk en mer aktiv rolle i klassen enn jeg tror han ville hatt uten fokus på det som boblet og rørte seg i ham. Både underveis og i ettertid lurte spørsmålet: Gikk vi for langt? På bakgrunn av skrevne og uskrevne regler i skolesamfunnet ville det ikke vært overraskende om noen hadde kritisert en lærers dveling ved en elevs oppatthet av voksne kvinner utenfor hans naturlig sosiale miljø, eller tidsbruken på tankeflukt fremfor jobbing med andre skolefag.

Fikk fantasiene for stor plass? Ble jeg som lærer så revet med på grunn av kontaktpunktet musikk at andre oppgaver ble oversett? Det var ikke så stor interesse i kollegiet underveis for det metodiske arbeidet med rolltalk og tekster. Jeg tror noen var uenig i fokuset jeg hadde, men ikke ønsket å ytre seg. De forskjellige klemmesangene var jo en latterliggjøring av klemmeforbudet disse lærerne hadde innført. Men jeg opplevde også en anerkjennelse ved at eleven fikk større plass i klassefellesskapet, ved å delta med quizoppgaver, ulike tekster og sanger. Det viktigste for egen del var å se elevens engasjement, hans initiativ til å ville kommunisere gjennom sine tekster. De to hyggelige sommeravslutningene, den ene med grand prixannonsering og den andre hvor han sang sammen med flere sin egen sang om skoletiden, ser jeg tilbake på som slutten på en god reise hvor Bjarne mer og mer fikk delta i skolesamfunnet med sin stemme.